

ČLANCI

Glazba u katezezi

Miroslav Martinjak, Zagreb

Značenje glazbe

Grčki pojam "mousike" znači umjetnost muza, drugim riječima umjetnost božanske inspiracije. Neki teolozi izvode u srednjem vijeku riječ "muzika" iz staroegipatske riječi "Moys" (iz vode) da bi joj na taj način osigurali biblijske korijene i biblijskog oca Mojsija.

Glazbu je lakše promatrati i analizirati fenomenološki nego čisto pojmovno, jer ona jest u prvom redu, fenomen, pojava i njene uzroke možemo naći jedino u unutarnjem životu čovjeka i to prvenstveno u njegovom unutarnjem emotivnom životu. Tako ona postaje odraz ljudske duše, ljudskih emocija, odraz i djelo srca i ljudskog uma. Tako shvaćena glazba jest svojevrsan govor ljudske duše.

Već od najstarijih vremena glazba je povezana s religijom, primitivnim kozmogonijama i društvenim sustavima. Kod starih Grka, čiju je filozofiju velikim dijelom preuzelo kršćanstvo, glazba je imala posebno važnu ulogu i to prvenstveno odgojnu. Svijesni moći glazbe neki su grčki filozofi bili vrlo strogi prema njoj, a posebno Platon. On inzistira da buduće građane treba odgajati pjesništvom i glazbom, ali ne bilo kakvom glazbom. Za njega neki tonski sustavi (modusi) nisu prikladni i to prvenstveno miksolidijski, jer djeluje tugaljivo i melankolično, a jonski i lidijski djeluju previše opojno i pijano. Za njega su samo dva modusa prikladna i to dorski i frigijski. Platon, kao i većina grčkih filozofa, njegovih suvremenika, zastupaju slijedeći redoslijed u glazbi: na prvom mjestu glazba mora biti govor, zatim ritam, a tek na trećem mjestu dolazi ton, odnosno melodija¹. Taj redoslijed uglavnom je slijedilo kršćanstvo i kršćanska doktrina na čelu sa sv. Pavlom² i brojnim sv. ocima, a prvenstveno sa sv. Augustinom i sv. Ambrozijem.

Glazba je u sv. Pismu shvaćena kao sredstvo komunikacije koja se odvija između Boga i čovjeka, a glazba može tu komunikaciju intenzivirati i dati joj izraz duboke proživljenosti.

Već od najstarijih vremena zapadne kulture uočavamo dva teološka nazora o glazbi: metafizički i povijesni. Prototip metafizičkog gledanja su Pitagora i Orfej.

Glazba je po tom svjetonazoru stavljena u vezu s makrokozmosom i mikrokozmosom, tj. sa izvanjskim svijetom i vječnim idejama (makrokozmos) i unutarnjim duševnim životom čovjeka (mikrokozmos). Tako nastaje pojam "musica mundana" što znači da je glazba harmoničan božanski poredak u svijetu. Prema tom shvaćanju Bog djeluje u svijetu glazbom. Kršćanstvo je velikim dijelom zastupalo taj metafizički nazor i to posebno u prvom razdoblju svoje liturgijsko glazbene prakse do X. st.³ U tom prvom razdoblju prevladavaju u liturgijskoj glazbi molitveni principi, a tek pojavom gotike, predrenesanse i renesanse, polako počinju vrijetiti i za liturgijsku glazbu umjetnički principi.

Po povijesnom teološkom nazoru glazba je shvaćena kao dar, kao zvučni doživljaj pristupačan svakom čovjeku, a ne kao apstraktna ideja. Glazba je tako povijesna činjenica vezana s čovjekom i za čovjeka.

O teološkim nazorima o glazbi moglo bi se puno govoriti, međutim to nije svrha ovog članka. Cilj je obraditi kako glazba i kateheza mogu ići skupa te gdje se one sastaju. Za kahehetsko-pastoralni odgoj neminovna je pomoć glazbe, poglavito pjevanja.

Pjevanje

Pjevanje kao posebni način ljudskog izražavanja njegovano je od početka kršćanstva, a temelji se na sv. Pismu Novog Zavjeta i spisima svetih Otaca: "Otpjevavši hvalospjeve uputiše se na Maslinsku goru"⁴. Sveti Pavao također bodri kršćane riječima: "Govorite jedni drugima u psalmima, hvalospjevima i nadahnutim pjesmama"⁵. Sveti Augustin izrekao je poznatu rečenicu: "Cantare autem et psallere, negotium esse solet amanti-um"⁶. Klement Aleksandrijski također govori o prednosti pjevanja pred instrumentalnom glazbom u svom djelu *Paedagogus*: "Uno ergo instrumento, Logo solo pacifico, nos utimur, quo Deum honoramus, non amplius veteres psalterio et tuba, et timpano, et tibia, quibus mos erat iis qui in bello se exercebant"⁷. Pjevanje je združeno sa svetim tekstom i time dobiva snažnu katehetsko-dijalošku dimenziju. Po svojoj naravi ima prvenstveno katehetsko kao i opće odgojno značenje.

Kod pjevanja ljudsko "ja" je aktivnije nego kod slušanja i jednostavnog govorenja. Pjevanje nije samo medij u smislu nekog posrednika kod komunikacije. Ono je prvenstveno medij u smislu ozračja, koje omogućava zajedništvo, a doživljaj zajedništva je vrlo važan u katehizaciji, a da ne govorimo u bogoslužju. Pod tim vidom možemo govoriti i o teologiji pjevanja koje stvara zajedništvo, a to je istaknuto i u crkvenim dokumentima: "Sveta će glazba dakle biti to svetija što se tješnje poveže s liturgijskim činom, bilo da ugodnije izrazi molitvu, bilo da promiče jednodušnost-zajedništvo."⁸

Kateheza i glazba

Kateheza je kršćanski navještaj – svojevrsno komuniciranje između četiri stožera u katehiziranju: vjeroučenika – vjeroučitelja – kršćanske poruke spasenja i crkve-ne zajednice. U taj međusobni dijalog glazba ulazi na poseban način. Kateheza priziva glazbu i to upravo pod vidom komunikacije i zvučnog govora vjere (fides ex auditu). Tako primijenjena glazba može služiti: prožimanju navještaja vjere, slavlja i života. Kateheza također priziva glazbu u pedagoškom radu, jer glazba može biti sastavni dio cjelokupnog odgoja i odgojnog procesa.

Katehizacija je složen proces i zato kateheza kao disciplina priziva u pomoć druge odgojno-znanstvene discipline da bi što lakše i djelotvornije ostvarila svoj osnovni cilj, a to je navještaj vjere. Glazba kao svojevrsan govor (što su već u prošlom stoljeću zastupali Mendelssohn i D. Cook, a u XX. st. Combarieu i Fubini) ima nekoliko uloga koje se mogu iskoristiti u katehezi:

1. Uloga igre prema kojoj osoba, već prema razini psihološke zrelosti, izražava život kao igru, radost, a to je itekako potrebno za normalan ljudski život.

2. Uloga pročišćavanja, katarze (terapeutska uloga). Ta je uloga poznata od drevnih vremena. Imamo i u sv. Pismu primjera glazbene terapije: "David uzima harfu i svira da bi Šaulu odlanulo."⁹ Ta metoda liječenja razvija se danas vrlo sustavno u nekim zapadnim zemljama, gdje se postižu vrlo dobri rezultati. U tu ulogu pročišćavanja, katarze, ulazi i moć kojom glazba razveseljuje i razvedruje osobu i čini ju otvorenu životu i životnim problemima.

3. Uloga pouke (didascalije) po kojoj glazba spojena s tekstom dobiva vrlo izrazitu odgojnu snagu i to za sve uzraste i generacije.

4. Stvaralačko-umjetnička zadaća. Za ostvarenje te zadaće potrebno je solidno glazbeno znanje, da bi se dijete moglo izraziti na svoj način i glazbeno.

5. Religiozno značenje glazbe¹⁰. Ona ima svoje temelje i u antropologiji i kao takova može biti vrlo dobar medij ili posrednik između ljudskoga i božanskog. I u prirodnim religijama u kojima glazba ima više magična, mitska i kozmološka obilježja postoji uvjerenje da se preko glazbe može komunicirati s božanstvom i utjecati na božanstvo. U monoteističkim religijama, poglavito u židovskoj i kršćanskoj, glazba je shvaćena na drugi način tj. glazbom se mogu veličati Božja djela i njegovi zahvati u ljudsku povijest¹¹. No, nije isključeno da i tu može postojati određena manipulativna praksa.

Glazba u katehezi ima još jednu vrlo važnu ulogu. Ona pomaže u oblikovanju značajne kvalitete kod mladog čovjeka, a to je slušanje, tj. ona uči pozorno slušati, a upravo za katehezu je to vrlo bitan momenat, jer se vjerske istine prenose prvenstveno riječima koje treba slušanjem usvojiti i u životu ostvariti. Za glazbu je vrlo

važna dimenzija slušanja. Želimo li čuti stanovito glazbeno djelo, moramo slušati i to u miru slušati. Također želimo li čuti vjersku pouku moramo je čuti u ozračju tišine. Šutnja ispunjena slušanjem može biti idealno ozračje za prihvaćanje katehetske poruke.

Zatim glazba u katehezi može upotpuniti izražajna sredstva koja upotrebljava vjeroučitelj. Tako ona može biti kulisa govorenoj riječi, pojačavajući sadržaj te riječi. Također glazbena jedinica ukoliko se slaže sadržajno s tematskom jedinicom može biti i prava kateheza.

Glazba kao svojevrsan govor stvara svoj prostor istine, ljepote i zajedništva. Tim se jezikom može koji puta u katehezi izreći snažnije i doživljenije i zato je autor Harald Schützeichel naslovio svoju knjigu *Mehr als Worte sagt ein Lied*.¹²

Pjevanje kao poseban oblik glazbe, može biti doista vrlo plodonosno primijenjeno u katehezi, jer je redovito združeno sa svetim tekstom i tako stvara snažno jedinstvo tekstualne i glazbene poruke. Jedno drugo intenzivira i zajednički pridonose ne samo da se lakše prihvati poruka vjere i vjerske istine, već stvara doživljaj, koji je poseban oblik prihvaćanja, te na taj način nastaje oduševljenje koje je više od obične intelektualne percepcije. Doživljaj ostaje i utječe na oblikovanje duše mladog čovjeka. Ono što treba posebno istaknuti glede pjevanja u katehezi je sljedeće: pjevanje za vrijeme kateheze i izvan nje ima svoj motiv koji može biti općenit ili specifičan, ali kojega mora poznavati onaj tko pjeva. Stoga nije dosta znati *što i kako pjevamo već i zašto pjevamo*. Nepoznavanje motiva pjevanja ili slušanja neke glazbene jedinice može oslabiti izražajnu stranu pjevanja ili glazbe kao svojevrsnog govora. Vjeroučenike treba upoznati zašto baš sada pjevamo ili slušamo ovu glazbu. Dakle, važan je motiv pjevanja, pa makar se radilo o pjevanju kao svojevrsnoj igri, opuštanju, dobrom raspoloženju ili slično.

(Nastavak sljedi)

*Svim
cijenjenim pretplatnicima,
suradnicima, dobročiniteljima za
božićne blagdane mir, veselje, a u
novoj godini zdravlje i svega obilja
žele*

UPRAVA I UREDNIŠTVO